

Rechtspraak in het Brugse Vrije

door Germain Vandepitte.

a/ Kaartersruzie tussen Heistse Dunekeuns.

Zaterdag 18 september 1779. In de Herberg "De Swaene" gehouden door Carel Meyers, gelegen op de noordoosthoek van de kruising Pompestraat en Panneslag (1), daar waren ze al aan de slag.

"Een slagdje doen" dat betekende toen zoals nu, een spelletje kaarten; waarbij dan natuurlijk één of meerdere slagen konden gewonnen worden. Men kon ook slagen krijgen, en dat betekende verlies in het spel. 't Kon nog anders, letterlijk en lichamelijk kon men slagen krijgen als gevolg van een kaartersruzie. Eerlijkheidshalve dient daarbij gezegd dat zo'n ruzie bijna altijd ontstond door de schuld van de "kijkekaarters", de pottekijkers die over de schouders heen van de spelers staan te loeren en te gluren; zij die altijd beter weter of wisten, nadat de kaarten gespeeld waren. Deze bemoeials, die door de spelers als de pest geschuwd worden, maar noodgedwongen geduld zolang ze maar hun wafel houden.

Zoals gezegd waren ze een slagdje aan 't doen. Dat waren vissers, de Dunekeuns (2) van Heist: stuurman Frans Vande Moere en zijn broer Jan, Pietje Waege en Emmanuel Vercruyce. Rondom stonden, of hingen aan de toog, de rest van de dunekeunevaders, onder andere: Hendrik De Lieu, Francois De Groote, Augustijn Martiniq en Karel Vio (3).

Dit kaarten was anders helemaal geen rustige bedoening, verre van. Er werd op tafel geklopt en geslagen, gebeukt en gebonst met groten ruwe vuisten, terwijl de grote gotfers vloekend vlot over de lippen rolden en zich aaneenregen als paternosters.

Och het was slechts het spiegelbeeld van wat er gebeurde, terwijl ze zelf gebeukt en gebonst werden bij zware storm door de woedende golven terwijl de schietgebedekens voor hun levensbehoud over hun biddende lippen kwamen. Deze met volle overtuiging geprevelde gebeden die, zodra het wat stiller geworden was, bekroon werden met een daverende vloek die alle opgekropte spanning moest ontladen, en hen over de ergernis van eigen angst moest heen helpen.

Al een paar keer hadden ze kort en krachtig en nijdig Cis De Groote toegesnauwd dat hij zijn smoel moest houden, kijken en zwijgen verdomme! Toen Cis echter een derde keer zijn kaarterswijsheid probeerde aan de man te brengen, was de benne (4) vol. Vloekend waren ze rechtgesprongen en, vooraleer hij wist van waar de wind kwam, had hij in een aai en een draai wat wafels tegen zijn verstand gekregen. Zijn pappenheimers kennendē, had de waard al de deur opengezet en met een magistrale schop onder zijn kont was Cis buitengevlogen. Daar wist hij niet rap genoeg recht te komen en alle zeilen bijhijsende, zette hij koers naar zijn konijnenpijp, rechttoe rechtaan naar zijn armzalige woonst, in zijn kielzog gevolgd door de schole wraakgierige haaien.

Alleer hij de kans kreeg de deur achter zich toe te slaan, was Pieter Waege ook binnen geglipt. Dat was zijn ongeluk, want hij was er om zo te zeggen gijzelaar van Cis, die in een katterapte zijn spade had genomen en die dreigend boven het hoofd van zijn medestander hield.

Binnen werd moord geroepen, buiten werd moord geroepen! In het voortuintje werd al aan de hekstijl getrokken om deze te gebruiken als stormram. Een paar man belegerde de vesting aan de achterkant. Daar trokken ze een onderlat weg zodat er in de rieten wand alrap een gat was, groot genoeg om er een man te laten doorkruipen. Dat meende er een te doen, maar niet zodra had hij zijn kop binnen gesteken, of hij kreeg een dreun op zijn ketel van een knoestige stok gehanteerd door de twaalfjarige zoon van de huisbaas; zodat

zijn lust om binnen te helpen op slag verging, en zijn makker er niet eens meer de moed toe had. Onder het aanmoedigend gehuil van de toegestroomde bevolking, was de deur dan eindelijk bezweken en stuk geramd. Pieter Waege was ontzet en de dreiging geweken.

Toch had deze zaak kuit geschoten en kreeg zijn beslag voor het gerecht te Brugge. In het gevang werd Pieter Waege verhoord onder beschuldiging van huisbraken en slagen toegebracht in andermans huis, iets "wat hoogelijckx strafbaer was".

Pieter Waege legde uit dat hij aan het kaarten was, toen Cis De Groote zich met het spel had bemoeid en er ruzie van gekomen was. Jan Vande Moere had Cis gezegd dat hij beter zijn buik vol zou drinken aan de toog. Daarop had deze willen slaan naar Jan, maar het was de gevangene geweest die mocht inkasseren. Daarop had hij De Groote verweten dat hij, als hij toch iets te geven had, beter zijn schuld aan hem zou betalen. Cis antwoordde dat hij maar moest meegaan naar zijn huis dan zou hij hem een briefje schrijven om enkele penningen te halen bij burgemeester Pollet. Daar gekomen had hij daar van zoonlief stökslagen gekregen, zodat hij twee blauwe ogen had opgelopen.

Wie er aan de achterzijde van het huisje geprobeerd had binnen te geraken kon hij niet zeggen, evenmin wist hij wie de deur had ingebeukt en wel omdat "sijne oogen door de slaegen vol bloedt ende gezwollen waeren". Was hij daar niet ontboden geworden, hij zou er zeker niet zijn binnengegaan; trouwens niemand had hem zien slaan, maar Pieter Strubbe en de weduw van Pieter Verburgh kunnen getuigen dat toen hij in dat huis was, De Groote hem heeft bedreigd en gezegd: Hier moet gij uw leven laten!

Hendrik De Lieu moest het ook uitleggen. Hij had geen ander reden gehad om tegen Francois De Groote te vechten, dan om deze buiten de herberg te werken, omdat hij hen telkens stoorde bij het kaartspel. Wie en waarmee men de deur had geforceerd, wist hij niet. Men verweet Hendrik dat hij het wel bont gemaakt had; had hij ook niet de maat van De Groote, Karel Vio, bedreigd en gezegd: Indien gij oock boers sweert (5) ick sal u den kop inslaegen. Hendrik beweerde aan Karel enkel te hebben gevraagd "of hij ook boers zou zweren", dat was wel een groot verschil. Trouwens van de kop

inslaan, was erhelemaal geen sprake geweest. Hij liet eveneens opmerken dat hij De Groote niet had geslagen in zijn huis, maar wel buiten voor zijn hekken. Ook gaf hij te verstaan dat De Groote helemaal niet zo een heilig boontje was, integendeel; hij was van zeer slecht gedrag. Had hij voor zes of zeven jaar niet de herbergier David Latomme in zijn haar gesneden met een mes? En de broer van de wagenmaker had hij toch ook "met een ijzeren taec-
kel" (6) willen vermoorden. En die keer toen hij de koster had afgetroefd? A ja! Deze geteugenissen ondertekende de gevangene met zijn mooiste handteken.

Even later vroeg men Hendrik of het waar was dat hij zelf bekend stond als een geweldenaar, vermits hij schaper Gillis Trape bedreigd had dat hij diens hofstede zou in brand steken. Had hij trouwens enige tijd geleden niet het kapelleken van Wenduine kapot geslagen? Dat men hem dat in de schoenen schoof, vond onze brave Hendrik erg; en met klem ontkende hij dat.

De volgende dag was onze vriend Augustijn Martiniq aan de beurt. Hij bekende in de herberg "De Swaene" te zijn geweest, maar toen de rel uitbrak was hij reeds vertrokken, en hij heeft daar niets gezien. Later was hij met Pieter Strubbe nabij de woning van De Groote gekomen, waar 12 of 13 mensen waren samengetroeft; maar wie dat allemaal waren, wist hij echt niet te zeggen. Nietemin hoorde hij binnen De Groote roepen tegen Pieter Waege: Gij zult hier uw leven laten! terwijl Waege moord schreeuwde. Daarop hadden enige personen getracht de stijl van het hekken uit de grond te trekken om daarmee de deur in te beuken en Waege te verlossen uit de handen van die geweldigaard.

Samen met Pieter Strubbe en Jan Vande Moer was hij naar de achterkant van de woonste gegaan, waar in de onderkant van de weeg een gat was waar wel een man kon door kruipen. Hij, gevangene had geprobeerd door dat gat te kruipen, maar dat was hem belet geweest door de zoon van De Groote, die gewapend was met een stok. Hendrik ontkende binnen te zijn geweest ten tijde van het gevecht. Verder verklaarde hij dat "het gat in de riedt weegh (7) van den onderkant geheel den somer is open geweest ende dat de beesten aldaar sijn

door gepasseert". Pas daarna gaf hij toe dat hij De Groote bedreigd had met een losgebroken plank, en dat hij er zich toen op beroemd had "de deur te hebben platgelegd", hoewel dit niet waar was. Later had hij van Emmanuel Savels gehoord dat dit bravourstukje op het actief van Jacob Wijtgheer stond. Hij ontkende ook te hebben gezegd: Ick sal van hier niet gaen vooraleer alles sal in stukken geslaegen sijn. Wel had hij meegevochten, omdat Cis De Groote tegen Waege gezegd had, dat hij daar zijn leven zou laten.

Het uur der waarheid was ook aangebroken voor Francois Vande Moere. Hij begon met te ontkennen dat hij De Groote in de herberg op het lijf was gevallen. Met velen waren ze rondom diens woonst geweest, waarin Pieter Waege om hulp schreeuwde. Samen met Augustijn Martiniq, Jan Vande Moere en andere personen, wiens naam hij niet meer wist, hadden ze getracht de stijl van het hekken uit te rukken om de deur in te beuken. Toen dit niet gelukte, ging hij naar de wagenmakerij van Pieter De Groote om een balk te halen; maar toen hij daarmee terugkwam, lag de deur al plat. Frans Vande Moere bekende enkele stoten gegeven te hebben aan het wijf van Frans De Groote, maar dat was om ze van zijn lijf te houden, daar ze hem wilde aanvliegen en in het gezicht krabben; dat was verre van het slaan en stampen waarvan men hem beschuldigde. Tenslotte de hele zaak was daarop neergekomen, dat ze Pieter Waege wilden uit de handen van De Groote halen.

Tot slot was het de beurt aan Jan Vande Moere. Deze zei enkel dat hij gedreigd had te slaan naar De Groote, indien deze doorging met zijn kaart te "beklappen" aan zijn tegenstanders. Hij ontkende evenwel te hebben geslagen, en evenmin was hij aan de achterzijde van het huis binnengebroken. Hij was daar enkel naartoe gegaan om zijn broer te helpen die slaag kreeg van de Groote.

Op 12 oktober verschenen alle beklaagden in de Kamer om hun verklaringen te besestigen, wat ze ook deden. Alleen voor Augustijn Martiniq hadden ze nog wat in petto. Er werd hem daar een stuk van de deur getoond met de deurgrendel aan. Men vroeg Augustijn of hij dat herkende, en of het dat stuk was dat hij in handen had en waarmee hij gedreigd had te slaan. Augustijn bevestigde dat

dit het het bewuste stuk was van de deur, maar ontkende daarmee gedreigd of geslagen te hebben.

Tenslotte werd uitspraak gedaan en men zou het nooit voor mogelijk houden, de Heren besloten de gevangenen Pieter Waege, Hendrijck De Lieu, Augus Martinique en Jan en Francois Vande Moere elk een scherp vermaan te geven en hen te ontslaan uit de gevenge-nis. Acte in Caemer 12 8bre 1779. N. Stochove.

Hoewel hier niet gesproken werd van de kosten en misen van justitie, in het klaar dat ze solidair daarvoor verantwoordelijk waren; ze waren immers gestraft. Het hele geval werd blijkbaar niet zo dramatisch opgenomen, alhoewel huisbrake als een zeer erg vergrijp werd beschouwd. Blijkbaar beschouwden ze de zaak als een "cluytte" ofte klucht. Wie er uiteindelijk de schade aan de villa De Groote heeft betaald, is niet bekend (8).

\$ \$ \$ \$ \$ \$ \$

N o t e n :

1. M. Coornaert, Heist en de Eiesluis, p 201 en 467. Herber-gier Karel Meyers was te Varsenare geboren.
2. Alex. Berqueman schreef: ... où les petites maisons des pê-cheurs (des lapins, ainsi appelés par les littératuers, tellement ils emblent se terror dans leurs minuscules habitations à l'abri du rempart dunier) se blottissent derrière la dune, à l'abri des vent du large. Pas de route pavée à cette époque, rien que quel-ques chemins de terre... (1865)
3. Achteraan deze bijdrage volgen de genealogische gegevens aangaande de hier en de hieronder vermelde inwoners van Heist. En-kele ervan worden besproken door M. Coornaert, o.c. p 193, 194, 200
4. Benne: grote gevochten vismand.
5. Boers sweren: kan ook bedoeln "vals zweren", ofwel "ruw vloeken".
6. Takel: katrol, een onderdeel van het scheepstuig.
7. Een weeg is een wand van planken vlechtwerk of leem. Hier gaat het duidelijk om een rieten wand, zoals wij er nog hebben aan-getroffen in de bijgebouwtjes van het Oude Zoute.
8. R.A.B., Reg Vrije 17032, f° 28 r°-33v°.

\$ \$ \$ \$ \$ \$ \$

G e n e a l o g i s c h e G e g e v e n s :

De Groote Franchois ° Heist 30/9/1737 fs Lucas en Pauwaert Petron.
x (?) Quio Anna ° Blankenb. ca. 1738

kinderen:

Jacques André	° Heist 20/6/1773
Philip Jacques	° " 29/5/1776
Amelberga Francisca	° " 17/11/1777

De Lieu Hendrik ° Ramkapelle ? fs Lodewijk
 x Heist 22/9/1776 } Demunter Anna Marie ° Heist
 13/X/1776 } 7/2/1754 fa Jacques en Gij-
 selinck Francoise

kinderen:

Regine ° Heist 28/7/1777
 Cecile Francoise ° " 15/11/1778 + Heist 25/11/1778
 Cecile ° " 20.12/1779 + " 8/1/1780
 Cecile ° " 25/2/1781
 Isabella ° " 14/5/1782
 Anne Marie ° " ? + " 10/1/1783

Latomme David ° Lissewege 22/5/1738 fs Jacob en Blomme Joanna
 x ? Reygaert Emilie ° Nieuwmunster 22/6/1749
 + Heist 19/4/1787 // fa Jan en Lannoye Anna

kinderen:

Anna Marie ° Heist 4/12/1771
 Jeanne Ther. ° " 28/5/1773
 Cecile Isab. ° " 10/8/1774 + Heist 15/9/1784
 David ° " 29/9/1775 + " 18/11/1775
 Joseph ° " 10/9/1776 + " 6/12/1776
 Pascal ° " 27/9/1777
 Francois ° " 4/12/1778
 Isabelle ° " 7/3/1780 + " 2/10/1780
 Bartelomeus ° " 15/4/1781 + " 24/12/1781
 Jacques ° " 22/12/1782
 Jean ° " 17/2/1784
 David ° " 11/10/1785 + " 12/1/1786
 Barbara ° " 27/2/1787 + " 14/3/1788

Reygaert Emilie xx Mechelaere Charles Benoit, 9/10/1787

Martiniq Augustijn (ook Martoni en Martony)

° Heist 24/12/1756 fs Francois en Beernaert
 Marie-Anne
 x " 27/10/1776 } Savels Judoca (Josine) ° Heist
 5/11/1776 } 15/3/48 fa Paul & Verslype
 Anna maria Cecile

kinderen:

Jean Jacques ° Heist 2/8/1777 + Heist 28/2/1778
 Paul Jean ° " 3/11/1778
 Egidius ° " 23/10/1779 + " 7/7/1781
 Charles ° " 17/10/1780
 Joanna ° " 18/10/1781 + " 5/11/1781
 Marie Judoca Petr. ° ? + " 11/1/1786

Meyers Karel ° Varsenare 1747
 x ? Lievens Aghatha ° Bredene 1747

kind:

Coleta ° Heist 14/1/1782 + Heist 4/9/1782

Savels Emmanuel ° Heist 21/1/1746 fs Paul & Verslype (Van Slype)
 x ? Goeman Petron. ° Westkap. 1754 // Anna-Marie

kinderen:

Hubert ° Heist 26/4/1781 + Heist 13/4/1795
 Apollonia ° " 24/8/1797

Strubbe Pieter) M. Coornaert vermeldt deze twee: Heist en de Eie-
 Trape Gillis) sluis, p 201.

Vande Moere Francois ° Knokke 1/5/1756 fs Petrus & Van Hennis Marie
 x Heist 5/8/1782 Cools Marie ° Heist 20/5/1754
 fa Philip & Mattheus Amelberga

Kinderen:

Isabelaa Cecile ° Heist 21/8/1783
 Patrice ° " 15/4/1785
 Pierre ° " 19/2/1790
 Isabelle Francoise ° " 1.7/1792
 Francois ° " 24/8/1795

Vande Moere Jan Bap. ° Knokke 30/12/1753 fs Petrus & Vanhinnes M.A.

Vercruyce Emmanuel ° Vlissegem 1743
 x Heist 6/5/1776 } Deroo Regina ° Heist 16/9/53
 21/5/1776 } Fa Jacq & Saevens Jacoba

Kinderen:

Jeân Ignace ° Heist 30/7/1777 (een Jacoba Saevens wed.
 Isabelle Theresia ° " 7/1/1779 jacq. Deroo stierf te
 Heist 12/2/1788, 73 jaar)
 Wijtgheer Jacob x Dhont Isabella

Kind:

Pierre Jacques ° Heist 24/3/1775 + Heist 24/3/1775
 Waege Pieter ° Knokke 1740 fs Pieter
 x Knokke 18/5/1778 Bogaert Therese ° Knokke
 10/2/1758, fa August & Vantomme Maria

Kinderen:

Jeanne Francoise ° Heist 1/3/1779
 Joseph ° " 25/2/1780 + Heist 13/3/1780
 Jacob ° " 8/4/1781
 Martinus ° " 11/10/1783
 Rosa ° " 15/2/1786
 Petrus ° " 5/4/1788
 Leopold ° " 12/4/1791.

&&& &&& &&& &&&

b/ Burenruzie te Lissewege.

Twee honden, twee katten, twee wijven
 en allen bedreven in 't kijven;
 twee mannen die na hun dagtaak moeten sussen
 wat met geen zand of water nog is te blussen!

Als kind hebben we het nog allemaal beleefd en meegemaakt, die
 ruzies tussen burenen. Klinkende ruzies, waarbij er gescholden werd
 in de sappigste en meest gekruide taal; waarbij de vuile was werd
 uitgehangen, familierschandaaltjes en bedgeheimen werden prijsge-
 geven, terwijl de toehoorders stonden te grinniken van leedvermaak.